

Samuel Andreae Johann Dietrich Hermann

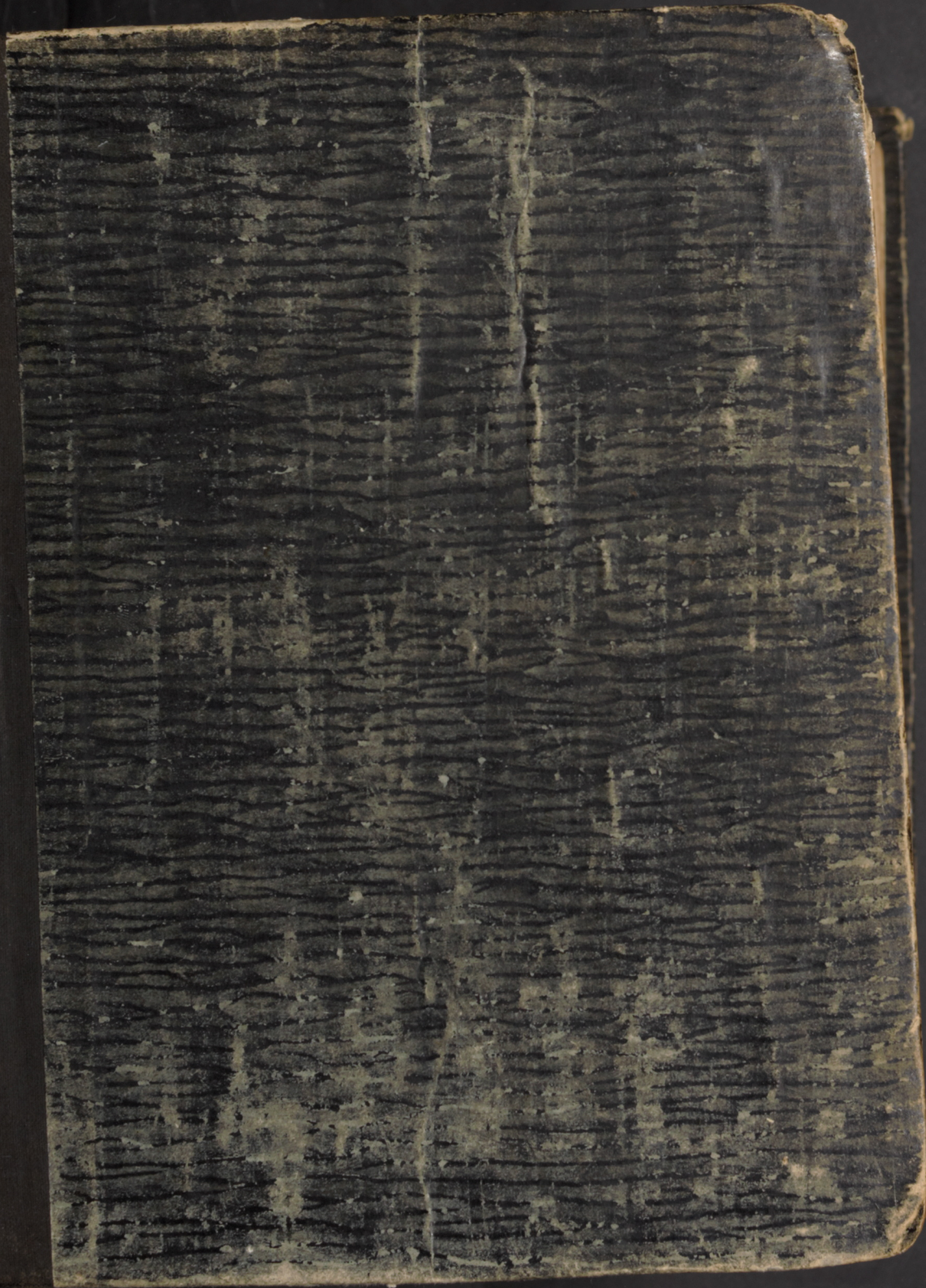
Šeer we-g 'n g ra we-kiššIn Seu Disquisitio Theologica Exegetica Et Practica De Periculo Animi Elati Per Externa Se Exerentis. Ex Prov. XVI. 18.

Marburgi Cattorum: Kürsnerus, 1698

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn788768603>

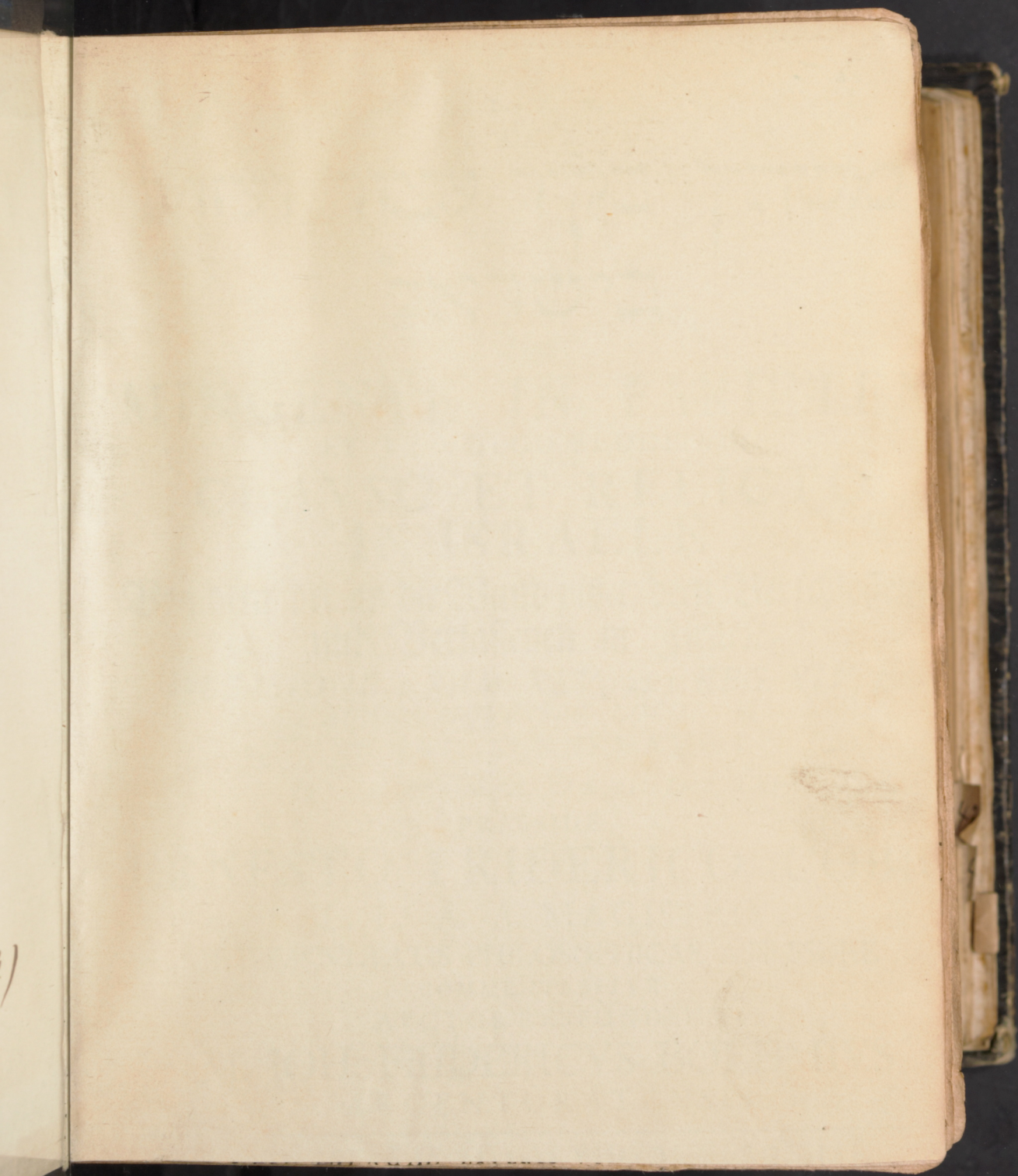
Druck Freier Zugang

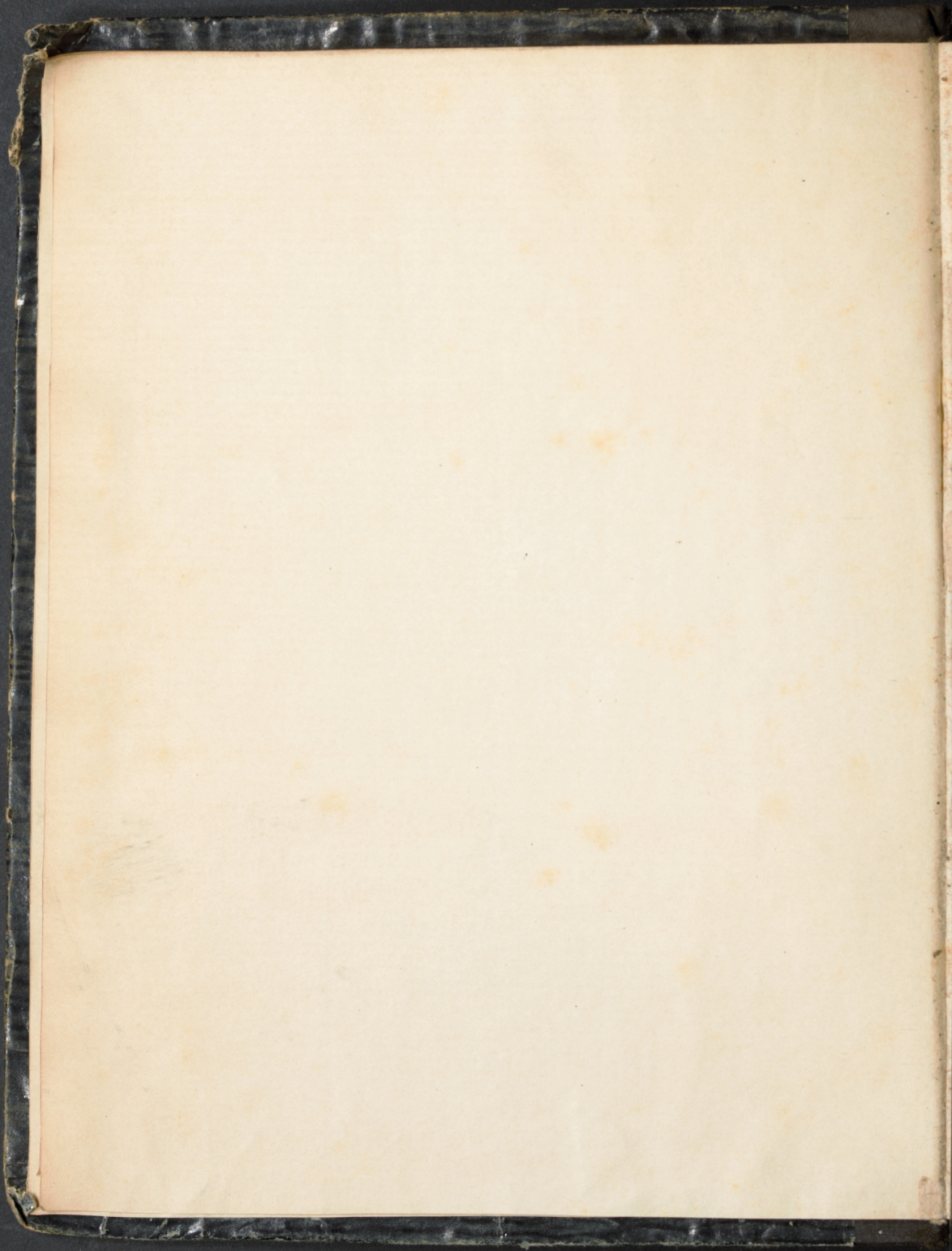

93

Fa 1092 (93)

2137
MING
CLA
Von dem
OCCAS
ERNE
ET FA
M. JO

B. C. D.

שֵׁבֶר תְּנַחוּן נִבְחָה רוּחַ וּכְשֵׁלִין

Sen

DISQUISITIO THEOLOGICA
EXEGETICA ET PRACTICA

De

PERICULO
ANIMI ELATI
PER EXTERNA
SE EXERENTIS.

Ex

Prov. XVI. 18.

Quam

Ἐάν ὁ Κύριος θελήσῃ καὶ ζήσωμεν

P R Æ S E S

SAMUEL ANDREÆ,

S. Th. D. & Prof. P.

Et

R E S P O N D E N S

JOH. DIEDR. HERMANNUS,
CASSELLANUS,

In Auditorio Theologico publicè horis matutinis

Placidè ventilandam proponunt

A. d. 21. Maji anni MDC. XCVIII.

3

MARBURGI CATTORUM,

Typishæred. JOH. JODOCI KÜRSNERI, Acad. Typog.

Illustrissimo Comiti ac Domino,
**DN. JOHANNI
THEODORICO**

S. ROM. IMP. COMITI
DE KUNOWITZ
L. B. IN OSTRÄ, HLUGK ET LAUCKA
DYNASTÆ IN HUNGARISCHBROT.
Potentissimi Cattorum Principis Senatûs Sanctio-
ris, Dicasterii & Consistorii PRÆSIDI Eminentissimo.

UT ET
VIRO *Magnifico & Excellentissimo Domino,*
**DN. NICOLAO WIL-
HELMO GOEDDÆO,**

Ejusdem Serenissimi Cattorum Principis CON-
SILIARIO Intimo, & CANCELLARIO
Amplissimo,

*Meccenatibus, Fautoribus ac Studiorum suorum Promo-
toribus summis, omni observantiâ & submissione ad ultimos usque
Cineres enixè colendis & venerandis*

*In debita gratitudinis Symbolum, sicut ac studio-
rum suorum commendationem, has a rægat:
Academicas humilimâ mente ac manu offerat
& sacras faciat*

Devotissimus Cliens:

JOH. DIEDERICUS HERMANNUS, Ref

B. C. D.

DISQUISITIO THEOLOGICA
EXEGETICA & PRACTICA

DE

PERICULO ANIMI
ELATI PER EXTERNA
SE EXSERENTIS.

Ex Prov. XVI, 18.

Hebraeorum paræmia est: למיבני אולא קרני אורני דהו ליה בנין מניה *Camelus abiit*
quasitum cornua aures quas habuit præciderunt ei. Refertur hæc in tract. Talmud
Sanhedrin. fol. 106. atque Bileamo applicatur. Citat inde Celeberrimus Buxtorf. in
Lex. Talm. & ex hoc ὁ πρῶτος Bochartus Hieroz. Part. 1. lib. 2. c. 5. putantq; applicari, quòd
cùm majora affectaret donum prophetiæ amiserit, Contextum
verò inspicienti liquet, aliam planè esse applicationis rationem, &
hanc paræmiam non ad sequentia sed ad præcedentia esse referendam. Occasio eam adducendi est quòd *Num. XXXI. 8.* in illa
expeditione contra Midianitas etiam Bileamus filius Beor legatur occisus. Cùm enim ex Syria se vocatum dicat, *Num. XXI. 7.*
& ad locum suum legatur reversus *Num. XXIV. 25.* mirum videtur
Magistris, quomodo ibi fuerit inventus & quid ibi negotii ei fuerit. Unde **מאי בני התם** *quid ibi quasit?* quærunt. Et
responder Rabbi Juchanan **והארכעו שכר עשרים ווארכעו** *quærit ut acciperet mercedem viginti quatuor*
מיליא

A

milia

millium quos prostraverat in Israele. Nempe supponunt, non solum ex illo **לעצך** consulam tibi Num. XXIV. 14. [in quo locutionem ellipticam esse pntant & subintelligi, quid tu facere debeas illi] sed imprimis ex verbis expressis Num. XXXI. 16. **כרכר** **לעצך** ex dicto Bileami, peccatum Israelitarum, per scortationem & hinc secutam idololatriam commissum, [quod Num. XXV. 1 seqq. describitur] ex Bileami consilio [confer Apoc. 11. 14.] accidisse: ideoq; cum exinde vicies quater mille Israelitarum ex plagâ fuerint mortui, uti **פ. 9.** narratur, hunc ad Midianitas reversum mercedem demum consilii fausti & felicitis eventus querere voluisse, & sic unâ cum Regibus Midianitarum trucidatum. Quæ eadem traditio etiâ in *Bammidbar Rabba Sect. 20. fol. 279. col. 3. & Sect. 22. fol. 283. col. 1.* repetitur. Atque itatum *l. c. in Sanhedrin* ista parœmia subjicitur: Dixit Mar Sutra filius Tobia, dixit Raf **אונשי וגו' נמלה וגו'** Hoc est quod vulgo ajunt: Camelus &c. evidenti indicio eam ad præcedentia spectare. Sequitur quidem, quoniam idem Bileam *Jos. XIII. 22.* [ubi eadem cædes ejus narratur] vocatur **ספ** divinus, id idem quod **נביא** propheta esse. R. *Juchanan* autem dixisse prius prophetam fuisse & tandem divinum. Sed huic quoque suum proverbium subjungitur sub nomine *Raf Papa.* Hoc esse quod vulgo ajunt: **איון לבברי נברי** Quod *Buxtorfius* in **גג** ita reddit: *A Principibus & domnatoribus fuit scortans eum viris opificibus.* Et de nobili quodam scorto dictum vult quod à magnatibus transiit ad opifices. Prout Latine dicimus *ab equis ad asinos* descendere. Unde patet prius proverbium quoque antecedentia respicere.

II. Sed de origine ejus uterque Vir Celeberrimus nihil monet. *Bochartus* solum indicat, Græcos quoque dicere: **ἡ κάμηλος ἀπιδυμήσασα κέρατων, καὶ τὰ ὄτια προσανάλασεν.** Camelus desiderans cornua, aures quoque insuper perdidit. Unde verò, non explicat. Videtur autem ea ex *Æsopi fab. 200.* petenda, in quâ dicitur, quòd camelus videns taurum cornibus superbientem & invidens paria voluerit nancisci, atque sic eo nomine Jovem adierit; qui iratus quòd mole corporis & robore non contentus superflua postularet, non solum cornua non addiderit, sed & aurium particulam dempsit. Quam *Aphthonius Sophista fab. 15.* repetiit & *Arsenius* **n. 8.** narrans, camelum cum vidisset taurum, coraua quoque accipere

pere concupivisse. Accessisse itaque ad Iovem & cornua petiisse. Hunc verò agrè ferentem τὴν ἀπλησίαν seu insatiabilem habendi cupiditatem, aures etiam auferre iussisse Mercurium. Unde camelum minores eas quàm pro ratione reliqui corporis habere. *Gabrias* verò n. 34. eandem fabulam tetrasticho Græco exprimens pœnam ad caput quoque imminutum retulit. Ἐπιμύδιον autem fabulæ est: ὁ πλεόνων ἔρων, ἐ τῶν προσόντων ἀποσερεῖται. *Qui plura desiderat etiam ea quæ habet amittit.*

III. Secundùm hanc originem nunc illud proverbium tam Bileamo quàm aliis insatiabili habendi cupiditate flagrantibus quadrat. Illi quidem, dum ex hypothese traditionis Judaicæ rem augere intendens vitam perdidit. His verò, dum [quod in alia fabula *Æsopi* & *Phædri* est] cum cane umbram carnis majorèm sestantes hujus quam ferunt sæpè jacturam patiuntur. Quomodo non in πλεονεξίαν solum sed φιλοτιμίαν quoque & κενοδοξίαν id potest accommodari, illos imprimis qui plus de facultatibus suis quàm possident sibi promittentes, dum altiora viribus appetunt, aut per lubrica emergere festinant, aut in omnibus primas tenere volunt, aut honores æmulis & dignioribus præripiunt, aut dictaturam invito populo exercent, aut per saltum non per gradus ascendere volunt, aut nusquam ubi consistant invenientes semper plus ultra tendunt; non solum vitam sibi sæpe reddunt acerbam, si vel contra æmulum invidiam & adversantium insidias consistere queant, sed & sæpe ruinam accersunt.

IV. Cùm itaq; cavere & in futurum prospicere utile sit, juvenibus imprimis, qui rarè se suo modulo & pede metiuntur, dum præsumendo abrepti studia præcipitant, se inæqualibus comparando intempestivè passibus haud æquis sequuntur & ubi progredi non possunt, tergum planè studiis desperabundi obvertunt; aut honores appetunt & ambiunt fautoribus quos virtute ambire oportebat, imò præsumptione in omnibus potiùs quàm certâ & exploratâ scientiâ nituntur & feruntur: erit aliquod operæ pretium si Regum Sapientissimi aliquod huc spectans mōnitionum (cujus Ethicæ & Politicæ omnes alias proculdubio antecellunt) oculis & animis nostris subjiciamus, & exinde sapere, si pote, discamus. Nempe illud quod inter tot alia *Prov. XVI. 18.* legitur & ita habet:

Quæ verba diversimode
ab Interpretibus redduntur , prout ad emphasin verborum & re-
rum connexionem plus minusve attenderunt. Quos producere
quotquot ad manus sunt, atq; tum eorū versiones inter se conferre,
non esse operam perdere , puto jam ex aliis disquisitionibus con-
stare.

V. *Lutherus* vertit, *Wer zu Grunde gehen soll / der wird zu-
vor stolzhoffärtig und stolzer Muth kommt vor dem Fall. Pisca-
tor: Für der Zerstörung geht stolz her / und für dem Fall geht Hoch-
muth her. Trem. & Junius*, Ante contractionem superbia & ante
lapsum alti sunt spiritus. *Belga*, Hooverdigheyt is voor de ver-
brekinge ende hoogheyt des geestes voor den val. *Galli*, L'orgueil
va devant l'escrasement : & la hauteur d'esprit devant la ruine.
Diodati, L'orgueil va devant la ruine & la hauteur d'esprit devant
le trebuchement. *Angli*, Pride goeth before destruction and an
haughty spirit before a fall. *Vulgata*, Contritionem præcedit su-
perbia & ante ruinam exaltatur spiritus. Quod *Ulenberg* ita red-
dit: *Hoffarth gehet vor dem Verderben her : und für dem Fall er-
hebt sich der Geist. Sed Gallus* interpres *Pontificius* non sine ad-
ditamento. L'orgueil precede la ruine de l'ame & l'esprit s'eleve
avant la chute. *Castalio*. Calamitatem superbia ruinam fastus
animi præcedit. *Munsterus*. Præcedit superbia contritionem &
ante ruinam est spiritus elatus. *Coccejus*. Ante contractionem est
elatio & ante offensionem celsitudo animi. *Graci*, Πρὸ συντριβῆς
ἕγεται ὑβρις , πρὸ δὲ πτώματος κακοφροσύνη. Ante contritionem
præcedit protervia & ante casum animus malitiosus. *Aquila* au-
tem prima reddit : εἰς πτώματος συντριβῆς ὑπερφροσύνη. *Targum*
: קדם תבואה גותנותה וקדם תקלה רמת רוחה. Ante
contractionem superbia & ante lapsum elatio spiritus. Ita versio-
nes non sine aliquâ quoad sensum discrepantiâ, de quo nunc porro
disquirendum.

VI. Sententiam enim hæc verba exhibent verissimam & omni-
um seculorum experienciâ comprobata, de quâ *Rabag* meritò
ad h. l. dicit 'מדה הוות' מ'ענין מאר מ'כואר מה' id ex condi-
tione hujus dispositionis exploratissimum esse. Meditari ergo tam
per-

perquam utile est, eo quod hoc animi elati vitium ultimum sit quod etiam quando alia superata, superest expugnandum, adeo intimè fibris cordis perversi adherens, (quod hoc respectu etiam *לפני שכר* *lamojum & salebrosum*) ut nunquam coram Deo atque hominibus rectum & æquale & sibi constans sit, donec ad agnitionem veram & intimam Dei & sui & mundi deductum complanetur & ad æqualitatem redigatur *Is. XL. 4.* Imò *due* hinc sunt *sententia*, quæ liquet idem dicere videantur, tamen meritò distinguuntur, cum *שכר* plus quàm *כשולן* esse videatur adeoque à majori ad minus fieri regressum. Nam in utraque *antecedens & consequens* ita connexum, ut de consequente antecedens affirmetur, cum videri possit consequens de antecedente fuisse affirmandum. Sed in eo regressus est ab effectu ad causam, quoniam homines plerumque de causa haud cogitare solent, neq; ubi antecedens adest consequens metuere, donec effectus in oculos incurrens animumq; conturbans eos impellit ut in causam inquirant, quæ tum à posteriori evidentissimè detegitur, nec sine efficacia quandoque, ut capiant exemplum ab aliis sibi & diligentius ad se attendant qui in diem vivere soliti fuerunt. Puto autem in *priori sententia*, in antecedente *habitu*, in consequente *effectum consummatum*, in posteriori verò *dispositionem* in antecedente, sed in consequente *effectum in fieri necdum completum* proponi. Id emphases detegent verborum, ubi quid *שכר* propriè, quid *כשולן* & quomodo *נאון* ac *נכה דוח* distinguantur, paulò accuratius fuerit expentum & demonstratum.

VII. *Prior sententia* est *לפני שכר נאון* in quâ subjectum *נאון* postponitur ob causam dictam, quod sic ab effectu, quod animi advertit, regressum dari ad causam inquirendam innuatur. In quo cum emphasis sit etiam in verborum collocaione, ordo hic non fuit mutandus, quod tamen factum à *Belgis, Gallis, Diodoribus, Anglis*, etiam Interpretibus Pontificiis Vulgarum hinc deserentibus *Olenberg & Gallo*, ac denique *Munsteri*. Itaque *ante fractionem est elatio*. Cujus nexûs & suppositi ut vera ratio pateat, quid *שכר*, quid *נאון* hic sit, est inquirendum. Et quidem i. Quoad *שכר* quidam termino generali *confractiois vel contritionis* utentes verbo reddiderunt & sensum obscurum reliquerunt. Sic *Trem. & Junius. Belga, Vulgata, Munsterus, Coccejus, Græci, Targum*. Etiam *Santes Pagninus* qui sic transtulit

Ante contritionem est superbia & ante ruinam elatio spiritus. Alii dum sensum metaphoꝛæ exprimere voluerunt, vocẽ acceperunt nimis strictè, restringendo vel ad ruinam & perditionem totalem, ut Lutherus, Galli, Diodati, Ulenberg; vel ad destructionẽ, ut Piscator & Angli; imò specialissimè ad ruinam animæ, uti Interpres Gallus Pontificius. Rectius Castalio qui calamitatem reddit. Nam שבר latius hinc capiendum.

VIII. Quòd si enim usum vocis in Scripturis spectemus, omnino latius patet. Sumitur enim quandoque propriè de fractura manus aut pedis Lev. 21. 19. in lege talionis Lev. 24. 20. aut muri cadentis vel testæ contractæ Ies. 30. 13. 14. Sed frequentius impropriè, atque tum (si unicum locum Iud. 7 15. excipias, ubi de interpretatione somnii usurpatur) calamitatem, contritionem, afflictionem in animâ & corpore & bonis quamcunque tam piorum quam impiorum, imprimis Ecclesiæ & populi Dei, no tat majorem minoremve. Sic שבר רוח animum fractum in impiis qui in ejulatione prorumpit designat Ies. 65. 14. Et שבר פשעים fractura defectorum videtur notare eorum contritionem & ruinam donec penitus consumantur Ies. 1. 28. De piis in individuo שבר dicitur, afflictionem & dolorem animi notans ex consideratione calamitatis publicæ Jer. 10. 19. Ubi etiam cum מכה seu plaga conjungitur. Designantur autem calamitates publicæ quæ integrum populum aut gentem spectant bellicæ potissimum, quando שבר dicitur de terra Psal. 60. 4. & de populo Dei Ies. 30. 26. & de filia populi Jer. 6. 14 & 8. 11. Thren. 2. 11. & 3. 48. & 4. 10. & de fractura Josephi Amos 6. 6. Conjungitur quandoque cum vastatione Ies. 59. 7. & 60. 18, imò cum vastatione, fame & gladio simul Ies. 51. 19. Comitatur eam quandoque clamor ex doloris vehementia. Ies. 15. 5. Jer. 30. 15. Et cum detur שבר cui non est כוה contractio, ubi nulla spes ut vulnus sanatum vel fractura solidata tandem rursus coëat Nahum. 3. 19. supponendum, dari etiam minorem quæ non sit mortifera sed medicinam admittat, prout in fracturis quandoque membrorum corporis, manus, pedis, brachii evidens, & aliis quoque metaphoricè talibus Ies. 30. 26. Hinc quædam fractura est מנוש mortifera, ex defectu curationis quoque Jer. 30. 12. Quæ magna vocatur, & nunc Ecclesiam & populum Dei Jer. 4. 6. & 6. 1. nunc hostes ejus Moabum & Babelum spectat

stat Jer. 48. 3. & 50. 22. & 51. 54 Imò magna ut mare Thren. 2. 13. & propter profunditatem, & propter diffusionem latè patentem, dicitur. Cùm ergo vocis שבר significatus adeo latè pateat, non opus ut eum hîc restringamus & præcisè de ruina seu confractione totali accipiamus aut destructione. Sed de calamitate quacunquè, majore, minore, corporali, spiritali, quæ cum afflictione aliquâ conjuncta res nostras conturbat, intelligi potest. Qui autem ad ruinam retulit anima Interpres Pontificius, in eo videri vult Augustin. in Psal. 50. secutus. Verùm si vel is eò accommodat & lapsò Davidi hoc dictum applicat, non ideo voluit non aliam etiam ruinam vel contritionem hîc simul intelligi posse

IX. Jam si porò 2. quid גאון hîc propriè sit inquiramus, videmus id omnes Interpres ferè *superbiam, Stolz, Hoffart, orgueil, pride* reddere; Coccejum verò *elationem*. Ast in versione Græca est *ὑπερηφανία* vel *contumelia*, quâ alius per proterviam afficitur. Inspicienti autem loca ubi occurrit & diligenter expendenti pater, גאון non semper esse *elationem* supra modum & in sequiorem partem sumendam, sed notare id omne quo quid altum apparet & se exferit in aliorum oculos incurrens: sive id jam fiat per *manifestationem veram vera altitudinis* quæ vitio caret; sive per *ostentationem & elationem supra modum*, quâ quis major videri vult quàm revera est, vel altitudinem & eminentiam suam rebus inanibus ostendere & aliorum qui inania sectantur oculos perstringere conatur. Priori modo ipsi Deo tribuitur גאון & quidem גאון יהוה *majestas excellentia*, Jer. 2. 10. & seq. idque tum quando dicitur surgere לערוץ הארץ ut *terreat*, vel, uti Trem. & Jun. reddunt, *vehementer exagitet* terram. Sic effet excellentia quæ aliis est terrori, qualis potentium qui potentiâ suâ alios terrent arma ostentando ac bellum minando. Sic quoque גאון יהוה *excellencia Jehovæ* commemoratur Jer. 24. 14. quam alii cantando extollunt, dum vastitatem terræ inducit. Confer Exod. 15. 7. Et *excellencia* (גאון) nominis Jehovæ per quam Messias pascet Ecclesiam, Mich. 5. 4. (al. 3.) Ita גאון יעקב *excellencia Jacobi* est id omne quod Israelitæ præcipuum habebant, illud *πρωτεύων*, illa *præstantia*, uti Apostolo Rom. 3. 1. dicitur, nempe *lex, urbs, templum, sanctuarium* & reliqua quæ idem recenset Rom. 9. 4. Nam hæc *revera eos efferebant* & in gradu quodam excellentiæ majori præ aliis

aliis populis constituebant. *Psal. 47. 5.* Sed cum illis confidentem animum obfirmantes & in hisce secundum carnem alios despiciendo gloriarentur, ut esset *IV* **PNJ** excellentia roboris, jam abominatiōni erat Deo pœnam interinanti *Lev. 26. 19. Ezech. 7. 24. & 24. 21. & 30. 6. & 33. 28. Jer. 13. 9. Hof. 5. 5. & 7. 10. Amos 6. 8. & 8. 7. Nabum. 2. 3. (al. 2.)* Et sic jam posteriori hoc sensu, quo **PNJ** in malam partem sumitur, idem erat excellentia Jacobi & Israelis quod **PNJ** seu excellentia Moabi *Jer. 16. 6. Jer. 48. 29. aut Moabi & Ammonitarum Zeph. 2. 10.* aut Egypti, *Ezech. 32. 12. Philistæorum Zach. 9. 6. & Assyrii Zach. 10. 11.* cui excidium imminabat; & quod fastus malorum ac superbiorum de quibus *Job. 35. 12. & Jer. 13. 11.* Et sic quoque **PNJ** respectu istius pompæ mundanæ & animi superbi per inania se exerētis jam inter peccata Sodomæ *Ezech. 16. 49.* commemoratur. Qui fastus se etiam per labia & os exlerit *Psal. 59. 13.*

X. Atque ita hîc esse rō **PNJ** hoc posteriori modo intelligendum res ipsa loquitur, ut *ὕψος καὶ εὐφροσύνη* externam denotet omnemque fastum & ostentationem ejus quod sumus aut non sumus, quæ voce, gestu, habitu & quibuscunque actionibus simulando aut dissimulando fit, eo imprimis scopo ut aliis non inferiores, pares, aut etiam superiores nos esse demonstremus; æquè dites, potentes, nobiles, acuti, facundi, eruditi, periti, benigni, liberales, expediti videamur; vel saltem animos aliorum in nostri admirationem rapiamus nobisque mancipemus. Quorum pertinet omnis externus luxûs & luxuriæ apparatus, thraſonismus in verbis, laus propria, fucus omnîs, vestitus, incessus, aliorum oculos in se convertens, profusio & prodigalitas ad famam liberalitatis captandam, ostentatio potentia, splendor externus in ædificiis, utensilibus & instrumento domestico, copia famulitii, apparitorum, parasitorum, stipatorum, & id omne magnificum quorum catalogum prolixum sapientissimus Regum recenset ac tandem vanitatem agnolcit *Eccles. 11. 4. seqq.* quoties istis dignitatem aut existimationem nobis supra modum conditionis & facultatum parare & conservare conamur ut majores videamur quàm sumus quasi cubitum ad saturam nostram apposituri. Ita pro varia conditionis ratione notare potest omne illud quo e. g. studiis operam dans videri vult se plus profecisse quàm profecit, se didicisse quod non didicit subordinatiōnes studiorum
ignorans

ignorans aut negligens, dum per superbiam, ne aliis, ætate aut conditione aut tempore quod studii impensum est vel esse oportuit æqualibus, inferior videatur, datâ operâ hæc præcipitat, Theologiæ elencticæ, propheticæ, problematicæ, se immergendo quando ne quidem didacticam aut catechetica[m] satis rectè degustavit; suggestum confcendendo publicè quando nullum collegium practicum habuit, conciones habendo nullam adhuc methodum tenens. Ita si quis vult audire excellens in arte sua, imò excellentissimus, magnificus, illustris, sibi & aliis palpum obtrudens, quando omnis *ἰσχυρὸς* habens *σοφία* conjunctam solida haud est, iudicio Apostoli 1. Cor. 8. 2. & ferè ad auram popularem captandam tantum refertur. Verbo, huc pertinet id omne in quocunque vitæ genere quod *πρῶτος* nomine venit Act. 25. 23. ab imaginatione pendens, & eorum qui tali in speciem apparatu ad conciliandum splendorem ac existimationem utuntur, & eorum qui eo delectantur atque afficiuntur, quem Galli *parade* vocant.

XI. Jam quo sensu hic לפני שבר נאון *ante calamitatem adest superbia* dicatur, porro disquirendum. Latiùs, imò in omni latitudine suâ, & שבר & נאון capiendum esse, sententia absolute posita indicat. Idque eo magis patet, quia *sententia non est universalis*, quasi ubicunque שבר est ibi præcesserit נאון & externum factus ac superbiæ indicium. Nam & homines quandoque per imprudentiam, negligentiam & securitatem in calamitatem incidunt, ubi semper tamen aliqua etiam præsumptio, sed latens frequenter, adesse solet. Sed est *indefinita*, de eo quod fieri solet ac fit loquens, nempe, quod inter שבר & נאון sit nexus antecedentis & consequentis, sic ut ubi שבר & calamitas occurrit, dum ad antecedentia & originem ejus respicimus, imprimis quoque ad נאון sit reflectendum, annon forte aliqua præcesserit *superba excellentia* nostræ *ostentatio*, alios, vel data opera, vel propter invidiâ aut æmulationem, irritans & ad contra nitendum provocans, quæ sic occasionem vel anam vel causam dederit calamitati aut ruinæ. Quod ut eo facilius & evidentiùs fieri queat, aliorum exempla sunt spectanda, quorum calamitatem historia sacra & profana ita descripsit, ut & שבר & נאון præcedens simul referret. Cujusmodi non in impiis solum Sodomitis Ezech. 16. 50. Pharaone Exod. 8. 2. cœtu Korachi Lev. 16. 9. 10. Gaal filio Ebed Iud. 9. 38-40. coll. Sanheribo, Nebucad-

Nebucadnezare, Belthafare, Hamane, Herode & similibus prostant in sacris, sed in piis quoq; Hiskia 2. Chron. 32. 25. Ies. 39. 6. 7. Jofia 2. Chron. 35. 20. seqq. aliisque. Quò imprimis pertinet locus 1. Chron. 25. 8. Tum enim quod in illis accidit, & in nobis similem ortum habere, eo facilius detegemus, si actiones nostras præcedentes & calamitatum originem cum aliorum actionibus & vivendi ratione antequam in calamitatem inciderunt componamus, quod ferè per cordis fraudulentiam negligitur.

XII. Lutherus ergò non rectè vertit; **Wer zu Grunde gehen soll/der wird zuvor stolz/hoffärtig.** Nam 1. Illud soll non est in textu, licet aliàs, si vel ad præscientiæ divinæ infallibilitatem solùm respiciamus, etiam illis qui nobis fatum stoicum nullo jure tribuunt, nobiscum dicendum sit, omni pereunti fuisse pereundum. Rectius dixisset, **wer zu Grunde geht/vel potius, wer in Unglück geráth/der ist zuvor stolz gewesen.** 2. Cur híc illud חָסִידִים gemino epitheto stolz/hoffärtig exprimat, causam non video. Nam si alterum ad alterius explicationem facit, forte melius dixisset, **hoffärtig stolz/quoniam vox hoffärtig modum superbiæ exprimit,** quòd homines tum vivant aulicè & aularum in morem splendorem externum in omnibus supra conditionis & facultatum modum quarant. Siquidem Hoffart est quasi Hoffart, dum homines privati aut ordinis inferioris supra modulum suum assurgunt splendorem aulicum imitari aliquam partem cupientes, prout hic per gradus se ex aulâ primùm in aulâ proximos, inde in alios his proximos diffundit, & sic descendendo omnibus existimationis per externa parandæ studiosis se tandem communicat.

XIII. Posterior autem sententia porrò sic habet: **ולפני כשלוך** & ante offensionem spiritus elatus. In quâ perinde ob causam dictam subiectum **נבה רוח** Spiritus vel animus elatus postponitur, quòd sic regressus ab effectu quò turbamur, ad causam ejus quærendam detur. Effectus autem híc i. vel consequens, est **כשלוך**, quod plerique casum vel lapsum simpliciter reddunt, Luth. Pisc. Trem. & Inn. Graci, Targum, Belgæ, Diodati, Angli; ut majorem minoremve comprehendere queat. Alii ruinam, ut Vulgata, Castalio, Munsterus. Sed Coccejus, propius ad originem & emphasis respiciendo, melius offensionem. Nempe **כשל** propriè est lapsare antequam quis labatur, **strauchlen**, uti fit si quis impingat

gat. Unde כשחול scandalum, offendiculum, quod facit ut quis impingat casui proximus. Id quod evenire solet ambulatibus Nahum. 2. 6. (al 5.) & persequentibus Jer. 20. 11. & currentibus Prov. 4. 12. Et sub onere fatiscunt dum vires deficiunt Neh. 4. 10. Thren. 5. 13. Et sic de כח robore dicitur כשל vacillat vel labefactatur meine Kraft ist verfallen Psal. 31. 11. Et de genibus ob jejunium vacillantibus Psal. 109. 24. Quæ Apostolo sunt γόνατα παραλελυμένα Hebr. 12. 12. Et sic כשלי sunt infirmi 1. Sam. 2. 4. & 2. Chron. 28. 15. Hinc post כשל sequitur גפר, post offensionem casus. Psal. 27. 2. Jer. 46. 6. & 50. 32. & post utrumque כלין consumptio Jer. 31. 3. Dan. 11. 19. Ita post כשל sequitur שבר confringi Jer. 28. 13 & נכר perire Psal. 9. 4. Quod fit etiam dum unus in alterum cadit, einer über den andern hinfällt Lev. 26. 37. Atque ita כשל non casum solum sed ruinam quandoque designat prostrati Psal. 107. 12. Prov. 24. 16.

XIV. Quod si autem nexum utriusque sententiæ & regressum in utraque observatum spectemus, videtur ille inter utrumque subjectum & prædicatum utriusque perinde conimodè ac inter subjectum & prædicatum cujusque harum duarum sententiarum constitui posse. Nam uti שבר præsupponit נאון & כשולן præsupponit רוח sic etiam כשולן præsupponit שבר & כשולן etiam רוח נכה præsupponitur. Unde jam constat facile, quomodo כשולן hic sumatur, & quod non præcisè notet ruinam seu casum quo quis corruit penitus, sed talem quo quis lapsat aut vacillando propter debilitatem, aut impingendo dum offendit ad aliquid quod obstaculo est ne promotè progrediatur. Quo sensu Coccejus rectè offensionem substituit. Quod & physicè intelligi potest de illis obstaculis quæ currentibus aut ambulatibus in viâ offendendo occurrunt; & moraliter, de omnibus linguæ, calamitatis, iudicii lapsibus & eclipsibus, de erroribus consiliorum & omnibus securæ aut ambitiosæ imprudentiæ lapsibus quibus πολλά σφάλματα & αμαρτια, & nemo ita providus & in futurum prospiciens, quin præsumptione & affectibus abreptus quandoque ad obstaculum quod prætervehi poterat & declinare, impingat, dum omnino progredi volens id violenter removere conatur visum; vel etiâ per inadvertentiam sub pluribus alijs obstaculis latens aut calliditate opponentiũ rectum & absconditum non observat, atq; sic impingit & prola-

bitur. Quâ ratione lapsus hujusmodi etiam sæpe *ruinam* involvit, sæpe boni nominis & exi'timationis detrimentū aut jacturam.

XV. Constat verò etiam ex superioribus 2. quid **רוּחַ נְבוֹנָה** hîc sit, tam in relatione ad **נְבוֹנוּת** quàm in relatione ad **כִּסְלוּן**, cum ad utrumque referri posse sit dictum. In se quidem *altitudinem spiritûs* seu *celsum animi* notat, uti *Coccejus* transtulit. Quâ ratione etiam in bonam partem accipi potest, cum animus heroicus & generosus sublimia quærens & se humo mediis legitimis tollens donum Dei sit. Quò videtur referendus **רוּחַ יְהוָה** (Luth. *ein hoher Geist* / Pisc. *ein fürtrefflicher Geist* / Tr. & Jun. *Spiritus excellens*) qui Danieli tribuitur Dan. 6. 4. Et sic *altitudo cordis* in bonam partem 2. *Chron.* 17. 6. de Josaphato cordatè in viis Domini progrediente capitur, Sed in oppositione, in malam ferè partem. Ita **רוּחַ נְבוֹנָה** *altitudo spiritûs* opponitur & postponitur **רוּחַ אָרֶךְ** seu longanimitati atque videtur animum generosum sui non compotem notare, cujus faciles sunt motus & sic ex præcipitantiâ lapsus *Ezech.* 7. 8. Eodem sensu de corde elato *Prov.* 16. 5. & 18. 12. *Psal.* 131. 1. 2. *Chron.* 26. 16. & 32. 25. & *Ezech.* 28. 2. 17. accipitur. Atque ita superbiam corporalem 2. *Chron.* 32. 26. *Jes.* 3. 16. *Jer.* 13. 15. *Ezech.* 16. 50. & 28. 5. ac spiritualem *Zeph.* 3. 11. designat. Neque dubium hîc in malam partem accipi, uti ab illis factum qui *stolter Ruth* / *Hochmuth* / *fastum animi*, *spiritum elatum*, *ὑπερηφανίαν* reddiderunt. Nam *κακοποσύνη* Græcorum non quadrat & nullum in usu vocis fundamentum habet, ut *animum malitiosum* notet.

XVI. Id autem imprimis utraque relatio confirmat. Si ad **נְבוֹנוּת** referatur, est quasi dispositio quædam prava naturalis aut habitus animi acquisitus, qui postea per externa *ὑπερηφανίας* indicia se exferit & **נְבוֹנוּת** *fastum in externis* producit. Sin verò ad **כִּסְלוּן**, est antecedens quoddam frequens errorum & lapsuum in consiliis, resolutionibus, propositis, conatibus, arduis, ambiguis, periculosis, quando animus *ἀυθάδης* vel pericula & obstacula, dum quod vult vehementer vult & in altum erigitur, non videt; vel ex quadam præsumptione & fiducia, in te aut aliis locata, despicit & contemnit ac se vel facile vel saltem tandem superaturum confidit; & hinc securitate etiam frequenter peccat & per imprudentiam impingit ac vela vertere cogitur, imò quandoque etiam ludibrium debet.

bet & damno gravi afficitur sibi que ruinam accersit. Cujusmodi in conatibus irritis & infelicibus audaciæ & temeritatis ac præfidentis ambitionis exempla in omni vitæ genere quotidie occurrunt. Talia in sacris, Regis & incolarum Haji Jos. 8. 14. & seqq. Abimelech i Jud. 9. 52. 53. Benjaminitarum Jud. 20. 32. & seqq. Goliathi 1. Sam. 17. 4. seqq. Petri Matth. 14. 26. & seqq. aliorumque. Huc in genere vitæ literario etiam pertinent plurima quæ Theophilus Spizelius in utroque Commentario Felicis & Infelicis literati congestit, licet fatendum sit, eum hinc inde etiam non satis accuratè de dictis factis aliorum iudicium tulisse.

XVII. Unico id exemplo hîc liceat comprobare. Felicis Literati pag. 228. iudicio Ferrarii de Salmasio subscribens, ut *superbiam* ejus probet quâ immodicus sui æstimator extiterit, aliorum contemptor omnisque sententiæ, cujus ipse autor non esset, inimicus; huc refert sequentem ex Colomesio historiam, qui ex ore Vossii narret, quodam die in Bibliotheca Regiâ *Gaulmynum Salmasium & Maussacum* sibi invicem occurrisse. Tum horum primum ad reliquos duos dixisse, *puto nos tres omnibus qui in Europa vivunt eruditus paria facturos.* Salmasium verò reposuisse. *Vos duo iungite vobis quicquid in universo orbe terrarum Eruditorum reperitur & ego non dubito me solum opponere vobis omnibus.* Cùm enim id omne procul dubio joco idque occasione ejus quod à *Gaulmyno* prolatum erat, dictum sit; saltè hinc nil certi ad talem superbiam probandam poterat inferri. *Gaulmynum* verò rectius eo nomine notasset, præsertim cùm scripta ejus ubiq; typhum & animum elatum spirent. Quorum pertinet, quòd *libros de Vita & Morte Mosis* Hebraicè cum versione & notis edens, in titulo posuerit, *Primus Hebraicè edidit*, cum tamen pag. 175. fateatur eos jam antea Constantinopoli & Venetiis editos fuisse: quòd *notas inter legendum à se dictatas* jactet, licet pluribus allegationibus Hebraicis Græcis & Arabicis sint refertæ. Ita Epistolam satis prolixam, quæ fata Poëscos Græcæ exhibet, quâ *Theodorum Prodromum* Poëtam Græcum Carolo del'orme Medico Regio inscripsit, *in venatione conceptam* dicit, & de versione sua ejusdem Poëtæ, *septem diebus Latinum fecimus*, scribere non veretur. Sed prout *נבה רוח* animus elatus huic aderat se per *פנא* & *fastum* in verbis tumidis ubique prodens

prodens, ita non defuit ἡλως *offensio & lapsus*, quem in utraque versione omnibus ferè paginis licet observare.

XVIII. Felices verò nos si hæc omnia ad animum frequentius vocemus, operam daturi ne quid animo præfidenti supra facultates aut vires aggrediamur parum in futurum prospicientes, & de obstaculis, postmodum occurrentibus quæ prævideri poterant minus solliciti aut eadē contemnentibus; neve in eo quod aggressi sumus parum cum cura ob animi præfidentis securitatem versemur; ne invidiam & odia data opera provocemus & arduum ad gloriam iter per ambitionem nostrâ sorte haud contenti affectemus, nostro tandem quoque exemplo comprobaturi illud: Tolluntur in altum ut lapsu graviore ruant. Felices, si non ipsi nos artibus homine indignis aut bruto impetu levare & tollere humo conemur, sed τὴν ταπεινὴν προσύνην ἐκ κομβωσάμενοι, quod nostrum est pro virium modulo agentes mereri potius laudem & decus vitâ benè composita & benè dictis factisque quàm consequi conemur. Sic enim nunquam, vel typhus inanis, vel stulta ostentatio, vel invida æmulatio, vel jaçantia thraconica, vel præceps temeritas, vel imprudens audacia, nos abripiet transversos; nec unquam per lapsus nostros lædet existimationem quam parare aut tueri conamur, neq; incrementa in decrementa, fastigium in ruinam & gloriam in ignominiam convertet. Quare aureum illud ΓΝΩΘΙ ΣΕ ΑΥΤΟΝ: & alterum; NOLI ALTUM SAPERE SED TIME: & tertium; QUID HABES; QUID NON ACCEPERIS: imò illud Christi; ABNEGET SE IPSUM: ceu medium & remedium præstantissimum ac obvium adversus omnes animi elati se per externa exferentis impetus mihi subjiciens aliisq; commendans, finio verbis Hieronymi Epist. 2. ad Nepotianum. *Nullum læsi; nullius nomen meâ scriptura designatum est; neminem specialiter meus sermo pulsavit. Generalis de vitiis disputatio est, qui mihi irasci voluerit, prius ipse de se, quòd talis sit, confitebitur.*

COROLLARIA RESPONDENTIS.

I.

Sacram Scripturam esse perfectam, & in iis, quæ ad salutem necessaria, perspicuam, contra Pont., asserimus.

Per

II.

Persona Secunda S. S. Trinitatis vocatur Filius Dei, non ob metaphoram aliquam, ut quidam volunt, sed ob aeternam generationem Patris, quâ illi modò nobis incomprehensibili essentiam divinam communicavit: De Generatione hac loca sequentia Psal. 2. 7. Prov. 8. 22. & seqq. Mich. 5. 2. & praesertim Ioh. 5. 26, non autem œconomice intelligenda esse, piè credimus.

III.

Apostolum Rom. 9. 11. 12. 13. agere primariò de aeterna Electione ad vitam aeternam & reprobatione, multis ex argumentis patet.

IV.

Illa autem Electio nec facta est ex prævisa fide, nec est universalis, ut quidam existimant.

V.

Librum, ex quò Moses deleri cupiit Exod. 32. 32. non esse librum illù, in quo ab aeterno certi haeredes ad vitam aeternam conscripti sunt, ex multis concludimus.

VI.

Dari Angelos malos, eosque ex permissione Dei in corpora operari posse & actu operari, contra id negantes ex S. Scriptura defendimus.

VII.

Spectrum illud Endoreum 1. Sam. 28. productum à Pytho-nissa, non fuit verus Samuel, sed phantasma Diabolicum sub Schemate Samuelis.

VIII.

Peccatum Adami non soli Adamo, sed etiam posteris ejus per imputationem antecedentem nocuit.

IX.

Homines peccatores non propter justitiam inhaerentem sed propter imputatam Christi Iustitiam à Deo justificantur.

Diffe-

X.

Differentiam Accidentalem inter V. & N. Testam. concedimus, substantialem negamus.

XI.

Vna omni aetate Ecclesia fuit via salutis, scil. Iesus Christus, per quem & Patres V. T. salvati sunt.

XII.

Sacrificia Patres ante legem Mosaicam, non ex proprio instinctu sed ex jussu Dei obtulisse, affirmamus.

XIII.

Ex vaticiniis Iacobi Gen. 49. 10. & Dan. 9. 26. 27. Messiam jam dudum venisse, apodicticè contra Iudaeos demonstrari posse putamus.

XIV.

Verba Davidis Psal. 40. 8. כפר במנולה non obstante versione Graeca Hebr. 10. 7. vertuntur commode IN VOLVMI-
NE LIBRI.

XV.

Christi satisfactio non tantum locò nostrò, contra quàm Sociniani docent, facta est, sed & ita perfecta est, ut post eam satisfactioibus humanis locus nullus supersit.

XVI.

Lutheranorum consubstantiationem & Pontif. Transsubstantiationem in S. Coena ut dogma non tantum S. Scriptura sed & Rationi sana ac illuminatae repugnans rejicimus.

XVII.

Locus Zach. 9. 11. Limbo Patrum sub V. T. à Pontif. ficto non fauet.

XVIII.

Papam posse fallere & falli etiam in articulis fidei, ex experientia constat.

XIX.

Omnes mortuos esse resurrecturos iisdem numerò corporibus, qua in hac vita habuerunt, contra Soc. defendimus.

PRÆ.

P R Æ S I D I S

Ad Pereximium D. RESPONDENTEM

Auditorem suum ob modestiam, industriam & profectus
egregios gratissimum

Quàm sint elatis discrimina magna timenda
Hinc animi, saltus quodd sine mole ruat;
Dum vanis turgens extollitur atque levatur
Plausibus, & properans mens levis alta petit
Expendis mecum, mi HERMANNE, docesque cavere
Exemplo simul & quod facis ipse mones
Gratulor ex animo specimen, semperque faventem
Apprecor in studiis, qui premit alta, Deum!
Tu modò perge Tibi nil hinc decerpere laudis.
Gloria sit soli, qui super astra, Deo!

Ullmina dum tentat suprema superbia cœli,
In barathrum cœni præcipitata ruit.
Quilibet ergo prius sapiens descendat oportet,
Ut sic demissus tutior alta petat.
Hanc HERMANNE sequare viam, sic itur ad astra,
Sic humilis primùm qui fuit, altus erit.

Diligenti inter diligentes & Intelligenti inter Intelli-
gentes Theologiae alumno Dn. Respondenti ex
animo accinebat.

GAUTERIUS, S. T. D. & P. & E. G. P. A. E.

Sto! surgat humo, mox & tollatur in altum
Haman; at à lapsu nullibi tutus eris.
Nempe solet SUMMUS malè debellare superbos,
Ast humiles ejus cura paterna levat.
Non est abjectus, si quem DEUS evehit altus;
Ergò sis imus; summus ut esse queas!

In solenne Disquisitionis argumentum moris
& amoris ergò deproperabat,

GEORG. CHRISTIAN. Brand / L. A. M.

C

Atm-

Ampla demissos humilesque dona
Quod Deo summo maneant benignè
Dante, quis perverfus homo negabit
Numine teste ?

Mœstus at contrà subitusque casus
Quod superbos interitusque durus
Consequatur, *suavis Amice*, monstras
Non sinè laude,

Turgido spreto stolidoque fastu,
Naviter pergas humili esse corde,
Sic Deus *Te* tandem aliquando certò
Tollet ad astra,

In tesseram amicitia amico amicus ponebas
CHRISTOPHORUS THORENIUS, Homb. Hass.

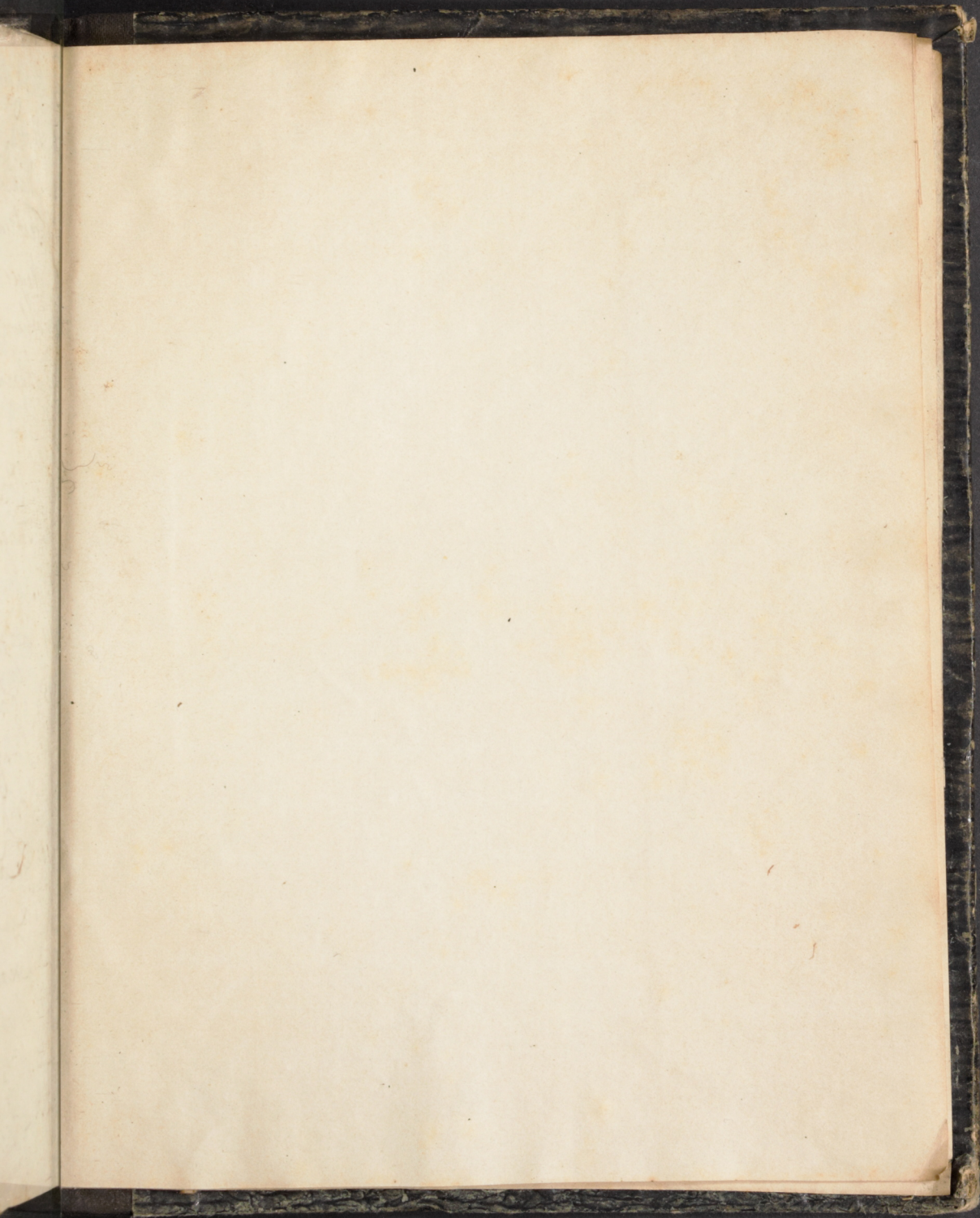
Quod, quæ Dædaliden rabies Phætonaque torfit
Multos præcipitet, tempora nostra docent.
Hinc ut viteur superans Salinonea fastus
Scriptis exponit *Suada* disertæ tuæ
Gratulor ex imo permagnâ pulpita laude
Quæ scandens decoras, dulcis *Amice*, *Tibi*.
Te Deus ut porrò virtutum dotibus ornet
Compre cor ex animo, cuncta que cœpta fluant.

*Ita tumulante quidem calamò, animò verò
prolixo Perex. Dn. Resp. Conterraneo suo
atque Commensali gratulari voluit*

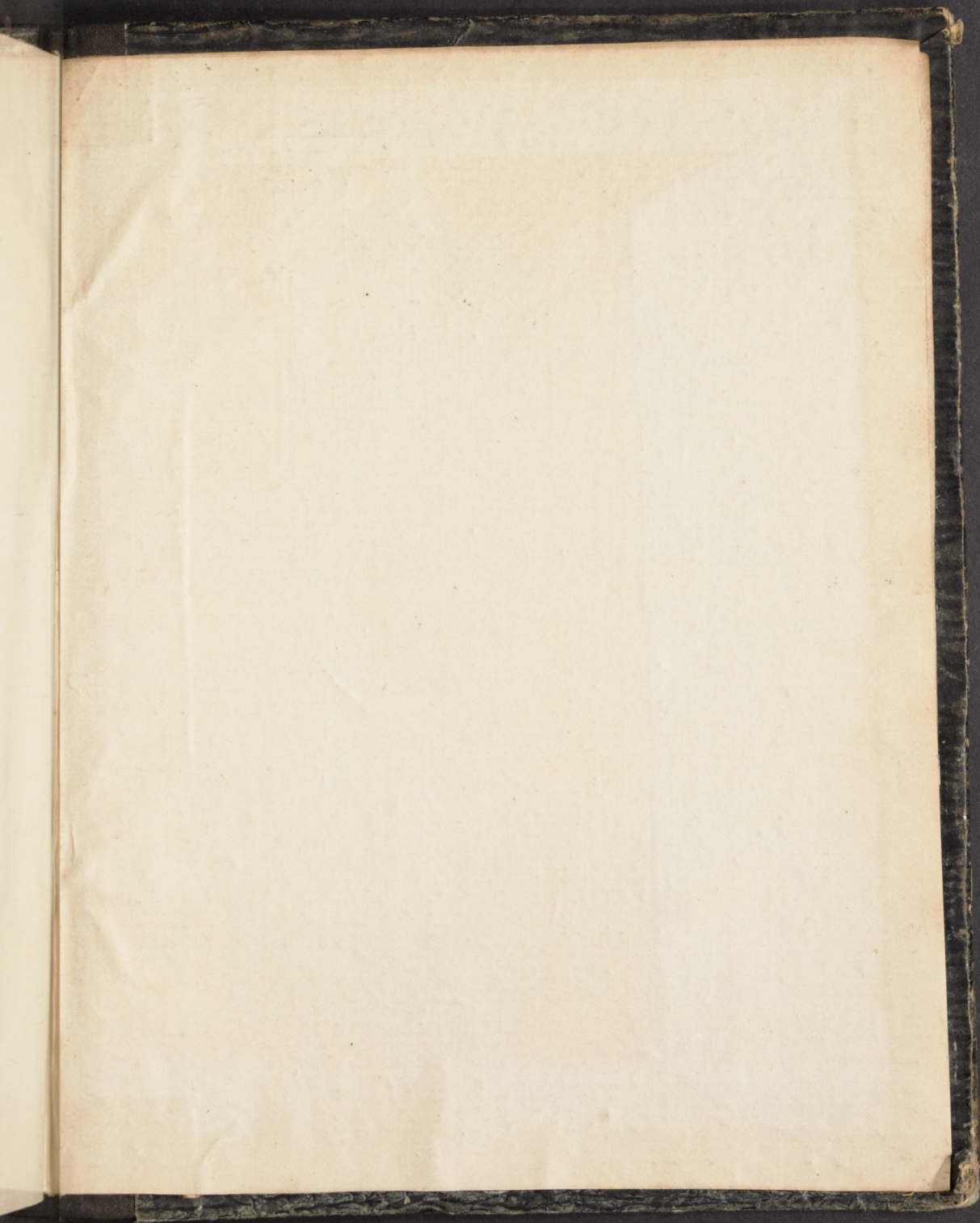
N. à D. L. L. C.

Tu combats de l'orgueil la fatale intolence,
Qui nos premiers Patens, & leur Posterité,
Plongea dans le malheur, priva de l'innocence,
Et les rendits sujet à la Mortalité.
Que ton rare savoir nous fournit de Lumière !
Pour aimer la vertu, suivre l'humilité :
C'est elle, qui nous donne, au bout de la carrière,
Le remede à nos maux, & l'immortalité.

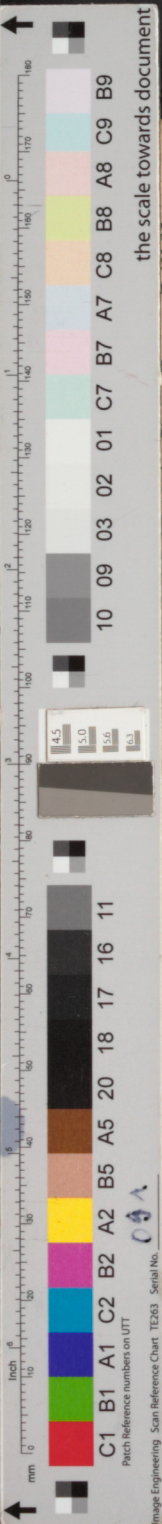
*Hæc paucula Doctissimo Domino Respondenti,
timens, ut omissis èviva, properare voluit*
J. FERRY, Gallo Metensis, S.S. Theol. Stud.

* 13 *

æ Pater ipsi dedit, v. 36. Filius per-
misit illum, c. 4, 34. perficit opus, quod
faceret, c. 17, 4. operatur opera ejus,
9, 4. facit opera in nomine Patris sui
era Patris sui, ibid. v. 37. 38. Denique
trabili modo ab eodem scriptore tra-
ter in Filio manens faciat opera, nimi-
is facit, cap. 14. 10. Petimus hic a le-
blurium locorum collectionem æquo
lariam ad hoc visam, ut unus loquen-
per alterum declaretur, eademq; ope-
obscuro latet, inveniatur atq; eruatur.
tem dubium videtur, quin qui loca o-
vino scriptore collecta intuetur, post
onem aliquam discrepantiæ speciem
lam sunt eorum alia, in quibus actio-
elut separatæ existimari possint, alia in
ad unitatem quandam redactæ. V-
itur, quod faciat opera Patris sui, seu
ii, qui eum miserit; item, quod opera
psi dederit, vel quæ Pater ostendat fa-
nuntur actiones tanquam separatæ ac
us Patris; contra, in prioribus tribus
actionum conjunctio & unitas signi-
dicare non est cuiquam, opinor, dif-
utem est, nunc tandem luculentius
t illi, quos quærimus, modi operatio-
lii a Patre pendentium, ut simul su-
o sensu aliquid possit vel non possit ex-
de locum inveniatur. Ecce igitur ad
s per explicationes sequentes.

Ex illorum
collatione
instituitur
totius rei
explicatio.

B 3

§. XL

46.

49

51